

SEBASTIAN TABOŁ

Podyplomowe Centrum Kształcenia Ustawicznego „Andragog”

Opole

Forum Pedagogiczne
2018/1

Wpłynęło: 05.06.2017

Zatwierdzono do druku: 31.03.2018

DOI: 10.21697/fp.2018.1.22

Bogdan Nawroczyński nadal inspiruje pedagogów

[Walczak A., Wróbel A., Wasilewski M. (red.). (2016). *Poglądy Bogdana Nawroczyńskiego i ich współczesne implikacje*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 191 s.]

Publikacja wydana pod redakcją naukową Anny Walczak, Aliny Wróbel i Marcina Wasilewskiego jest wynikiem zainicjowanego na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu Łódzkiego cyklu ogólnopolskich seminariów naukowych pt. „Wokół życia duchowego”. Temat pierwszego z tych seminariów brzmiał: „Myśl pedagogiczna Bogdana Nawroczyńskiego i jej współczesne implikacje”. Odbyło się ono 5 listopada 2014 roku. Na co uwagę zwracają we wstępie książki jej redaktorzy, ich zamiarem było nawiązanie do opracowania pt. *Wokół idei pedagogicznych Sergiusza Hessena*, które można uważać za pionierskie dla wspomnianego cyklu seminariów i towarzyszących mu publikacji.

Praca zbiorowa składa się z wprowadzenia, trzech części i not o autorach. Teksty zebrane w części pierwszej, noszącej tytuł: *Kluczowe kategorie pojęciowe życia duchowego B. Nawroczyńskiego i ich recepcja*, nawiązują do najważniejszych aspektów myśli pedagogicznej B. Nawroczyńskiego.

W rozdziale pt. *Teoria wychowania Bogdana Nawroczyńskiego w perspektywie założeń pedagogiki filozoficznej* Beata Borówka zwraca uwagę, że zazwyczaj idee wychowawcze wybitnego pedagoga analizuje się z perspektywy pedagogiki filozoficznej. Jej zdaniem wielki wpływ na twórczość naukową B. Nawroczyńskiego miał Kazimierz Twardowski i Władysław Witwicki. B. Borówka wskazuje na to, że warstwa duchowa pełni w koncepcji B. Nawroczyńskiego kluczową rolę. To duchowość przyczynia się do postępu i trwałego rozwoju. Poza tym każdy człowiek kieruje się pewnymi wartościami i, jak wskazuje autorka, zdaniem B. Nawroczyńskiego wartości społeczne są dobrem najwyższym. Kształtowanie wartości społecznych zależne jest od jakości życia duchowego, „co z kolei regulowane jest przez [...] własne wysiłki w dążeniu do rozwoju opartego na przyswajaniu takich a nie innych dóbr kulturalnych” (s. 23).

W tym samym rozdziale B. Borówka twierdzi, że B. Nawroczyński poświęcił wiele miejsca duchowi utożsamianemu z kulturą, rozumianą w sensie zarówno

podmiotowym, jak i przedmiotowym. Ta sprawa została podjęta szerzej w następnych rozdziałach omawianej publikacji.

Zdaniem autora tej recenzji, wielką wartość poznawczą ma rozdział zatytułowany *Bogdan Nawroczyński twórca pedagogiki kultury*. Opracował go Andrzej Ryk. Autor przybliży rozumienie życia duchowego B. Nawroczyńskiego: strukturę, procesy i hierarchię. Zdaniem A. Ryka, życie duchowe człowieka to centralna kategoria wychowania, która stanowi fundament rozwoju kultury. Wyróżnia się w życiu duchowym czynności tegoż życia i jego wytwory. Czynności życia duchowego jednostki mogą być nieświadome i świadome. Człowiek kieruje się różnymi motywacjami, przejawiając działania o charakterze duchowym. Jednak w przekonaniu A. Ryka istotne jest to, że człowiek podczas ukazywania swojego życia duchowego koncentruje się na jakimś przedmiocie, który staje się celem działania człowieka, twórcy kultury – górnej granicy czynności kulturalnych. Życie duchowe odnosi się również do świata wartości, który stanowi górną granicę czynności kulturalnych. Między czynnością a przedmiotem istnieje, zdaniem omawianego autora, wzajemny związek.

Oprócz tego A. Ryk zauważa, że kluczem do pełnego zrozumienia życia duchowego człowieka jest według B. Nawroczyńskiego wartość normatywna. W związku z tym wiele miejsca w swoim rozdziale poświęcił on takim pojęciom, jak „tożsamość procesu duchowego”, „proces kształtujący” i „twórczość”. Ważne wydaje się również doprecyzowanie przez A. Ryka związku między pedagogiką a kulturą w ujęciu B. Nawroczyńskiego.

Kultura aktywności duchowej – niektóre elementy narzędzia analizy to artykuł Ewy Marynowicz-Hetki. Autorka zestawiała w nim życie duchowe z kulturą aktywności w ujęciu Jeana Marie Barbiera. Jej zdaniem życie duchowe człowieka można rozumieć jako kulturę aktywności duchowej, przez co rozszerzono rozumienie tej sfery aktywności jednostki. Każda kultura duchowa charakteryzuje się takimi cechami, jak: zmienność, dynamika, poszukiwanie sensu życia, reinterpretacja świata, ekspresja. Poza tym kultura aktywności duchowej powinna być ujmowana także z perspektywy pedagogicznej. Zdaniem E. Marynowicz-Hetki propozycja A. Halla, do której nawiązała, może być „spożytkowana w konstruowaniu narzędzia analizy kultury aktywności duchowej” (s. 47). Elementem tego narzędzia byłaby analiza przesłania, czasu oraz kontekstu społeczno-kulturowego. Autorka wskazuje również na to, że analizę tę można połączyć jeszcze z przestrzenią oraz związkiem przestrzeni i czasu.

Krzysztof Maliszewski w artykule pt. *Duch, czyli przewartościowanie celów edukacji Notki o odzyskiwaniu Nawroczyńskiego dla odzyskania kształcenia* postawił sobie za cel przeanalizowanie życia duchowego jako przejawu żywotności kultury człowieka. Jego zdaniem można, w odniesieniu do teorii B. Nawroczyńskiego, przyjąć tezę, że celem życia duchowego człowieka jest poszukiwanie sensu. Patrząc z tej perspektywy na twórczość naukową omawianego autora, można powiedzieć,

że była ona poświęcona eksploracji różnych obszarów sensotwórczej aktywności człowieka.

Rozdział „*Życie duchowe*” – *zarzucona kategoria?* wyszedł spod pióra Justyny Sztobryn-Bochomulskiej. Autorka przypomina, że kolejne pokolenia „nadbudowały” rozumienie życia duchowego. Jej zdaniem współczesny człowiek, uwięziony przez konsumpcjonizm, łatwo traci kontakt z kulturą, a przez to również zaniedbuje w sobie sferę duchową. Autorka odczytuje kategorię życia duchowego w kontekście „studiów nad dzisiejszą kulturą i wychowaniem” (s. 64), które prowadził B. Nawroczyński. Przesłaniem, które po sobie pozostawił, było takie, żeby nie definiować kultury w oderwaniu od wartości normatywnych.

Druga część omawianej pracy zbiorowej została zatytułowana *Wymiary „życia duchowego”*. Złożyły się na nią cztery rozdziały, które ukazują życie duchowe z różnych perspektyw: epistemologicznej, historycznej i klasycznie rozumianej *praxis*. Ich autorami są: Małgorzata Przanowska (*Sens „życia duchowego”. Pedagogika kultury a hermeneutyka filozoficzna*), Stanisław Chrobak (*Duchowość jako wartość ogarniająca całego człowieka*), Mariusz Sztaba (*„Życie duchowe” w refleksji Bogdana Nawroczyńskiego a rozumienie duchowości w świetle analiz Polskiej Szkoły Filozofii Klasycznej w kontekście współczesnej percepcji zjawiska duchowości*) i Błażej Kmiecik (*Klucz do sumienia jako wyzwanie dla prawa i pedagogiki*).

Wszyscy wymienieni autorzy wnoszą ważny wkład do refleksji w spuścizną myślową B. Nawroczyńskiego. Z uwagi na ograniczoną objętość tej recenzji chciałbym zatrzymać się nieco nad tekstem S. Chrobaka. Autor wykazuje w nim, że duchowość ma trzy kręgi znaczeniowe: antropologiczny, religijny i ascetyczno-mistyczny. Swoją uwagę koncentruje na pierwszym z nich – antropologicznym, i poddaje go analizie z perspektywy personalizmu chrześcijańskiego. S. Chrobak uważa, że warunkiem harmonijnego rozwoju człowieka jest uwzględnianie jego życia duchowego. To życie nadaje sens całej jego egzystencji. Patrząc z tego punktu widzenia, można, zdaniem S. Chrobaka, uznać, że każdy człowiek jest w jakimś sensie istotą duchową.

Trzecia i ostatnia część publikacji została opatrzona tytułem *Warunki rozwoju duchowego z perspektywy pedagogicznej*. Redaktorzy naukowcy umieścili w niej cztery rozdziały, których problematyka koncentrowała się na wartościach, a zwłaszcza ich miejscu we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej. Autorki tej części pracy, Izabela Gątarek (*W kręgu wartości młodego pokolenia*), Ewa Kobyłecka (*Możliwości duchowego rozwoju człowieka we współczesnym świecie. O potrzebie edukacji aksjologicznej*), Lidia Marszałek (*Dziecko wobec sztuki – duchowe aspekty rozwoju estetycznego*) i Lucyna Tekla (*„Swoboda i przymus w wychowaniu” – namysł wychowawców w placówce nad koncepcją wychowania*), podjęły próbę ustalenia uwarunkowań rozwoju duchowego człowieka.

Z powodu wskazanego powyżej ograniczę się do omówienia tekstu Izabeli Gątarek. Autorka wskazuje na to, że dzisiejszy świat bardzo dynamicznie się zmienia. Na tle tej zmienności łatwo dostrzec proces globalizacji, ekspansję mediów,

konsumpcjonizm i wirtualne życie; wszystkie te procesy znacząco wpływają na jakość życia duchowego młodego człowieka. Współcześnie polega ona przede wszystkim na stawianiu w swoim życiu na pierwszym miejscu wartości materialnych, które dają chwilową przyjemność. Młodzież nie potrafi odnaleźć jednoznacznych drogowskazów, jakie pomogłyby jej w dokonaniu właściwych wyborów dotyczących wartości. Niestety, autorka nie odnosi się do książki B. Nawroczyńskiego pt. *Życie duchowe* ani do kategorii życia duchowego, co miało stanowić oś omawianej pozycji. Z tego względu, mimo że rozdział I. – *Gątarek* jest wartościowy, nie powinien się znaleźć w niniejszym tomie.

Każdy z artykułów był opatrzony bardzo bogatą bibliografią składającą się niekiedy z kilkudziesięciu pozycji, co świadczy nie tylko o erudycji autorów, lecz również o ich dogłębnej analizie kategorii pojęciowych, które stały w centrum rozważań. W moim odczuciu autorom tekstów udało się przywołać i trafnie zrekonstruować życie duchowe w rozumieniu wybitnego polskiego pedagoga. Po lekturze tej pracy czytelnik będzie na pewno w stanie odpowiedzieć sobie na pytania: Jak współcześnie człowiek odbiera duchowość? Po co potrzebne jest życie duchowe? Czy duchowość wpływa na rozwój człowieka?